

lagában 2008-ban 3,4%-ot költöttek K+F tevékenységre, addig a papíripar mindössze 0,5%-ot. Még nagyobb a hátrány, ha a 2004-2008 évek között benyújtott szabadalmak számát ezer fő foglalkoztatottra vetítve hasonlítják össze. Ha más kontinensekkel hasonlítják össze az értékesítési árbevétel és K+F kiadások arányát, az eltérés jelentéktelen ÉA és a többiek között. Kedvező jelenség, hogy a K+F kiadás/forgalom arány hosszú évek óta 2-2,5-szöröse az ÉA-i alapítású vállalatoké az ÉA-ban működő vállalatokhoz képest. A számok jól mutatják, hogy a papíriparban még számos tennivaló van a saját, az állami, a pályázati vagy együttműködésekkel felhasználható pénzek megszerzésében és a K+F ráfordítások átlagos szintre növeléséhez. Ez az iparág jövője szempontjából sem elhanyagolható.

*Paper 360° 2013. Jan-Feb. 13-14. o.
G. Ronald Brown: The Innovation Dream*

Új keverő berendezést mutattak be a 2012 évi Zellcheming Expo-n ecowirl m néven. A berendezés fő elemei az injektor, a motor, az adalékcsatlakozó, a turbókeverő tér, a diffúzor és a főáram csatlakozó. Az örvénylő anyagáramlás a turbókeverő térben és a beadagoláskor biztosítja a jó keveredést, a nagy fajlagos felület miatt a megfelelő reakciót a főáramban haladó szuszpenzióval és a beömlési helyen a csófal tisztántartását. Alkalmazása különösen ajánlható adalékok előkészítésére és adagolására (pl. enyvező anyagok, retenciós és flokkuláló adalékok, biocidok, színező anyagok, szintetikus rostok, nedvesszilárdság növelő polimerek). Az adalék poralakban és folyadékból is kezelhető. A legeltérőbb felhasználásra a flotációs berendezésektől kezdve az anyagáramokon keresztül az iszapkezelésig használják többek között a Tönnemann Vogel, a Schulte und Söhne, a Leipa, a Garda Cartiere cégek gyáraiban.

IPW 2013. 2. szám 32-35 o. Daan Waubert de Puisean: Econovation: The New Twirl Behind your Business

Spillenberg Sámuel lőcsei orvos papírmalma

Dr. Diószegi György Antal

A Spillenberg-család névirása többféle volt: a Spillenberg/Spilenberg/Spielenberg-névalakot is használták. A Felvidéken a XVI. században, majd a XVII-XVIII. század fordulóján Erdélyben is letelepedő Spillenberg-család eredeti XV. századi németföldi lakhelye még nem teljesen tisztázott. A nagy valószínűséggel szász gyökerű Spillenberg-család eredeti származási helye a különböző forrásokra tekintettel a vesztfáliai Teutoburgi-erdő (Teutoburger Wald) és Münster városának vidékére tehető.

A vesztfáliai családból származó Spillenberg Sámuel (1573-1654) lőcsei orvosdoktor által 1613-ban Szepestapolcán alapított TEPLIC papírmalom Magyarország egyik legjelentősebb, legnagyobb, és leghosszabb ideig működő XVII-XIX. századi papírmalma volt Szepes vármegyében. A 2013. év az alapítás 400. évfordulója: TEPLIC az egyetlen olyan, királyi privilégiumot kapott magyarországi papírmalom, amelynek oklevele teljes terjedelmében fennmaradt: e papírmalom kiváló minőségű merített papírja történelmi jelentőségű a magyarországi i-

partörténetben. Korának egyik legnevesebb orvosa volt, de emléket egy ipartörténeti tette őrzi a ma napig is. Spillenberg Sámuel lőcsei orvosdoktornak papírkészítésre alkalmas kézi őrlésű papírmalom alapítására adományozott 1615. évi latin nyelvű királyi privilégium megtalálható a Magyar Országos Levéltárban (1).

Köszönet illeti a Magyar Papír- és Vízjeltörténeti Társaság elnökét, Pelbárt Jenő urat a magyar fordítás rendelkezésre bocsátásáért. Ennek alábbi részlete mutatja ezen uralkodói gesztus korszakos jelentőségét. „Az uralkodó Spillenberg Sámuel kérését jóságosan meghallgatván, kegyesen helyt adott neki, és a lőcseiek engedélylevelét nem törli el, nem rövidíti meg, és semmilyen részével szemben sincsenek fenntartásai, sőt teljesen híjával van minden fogyatékoságra, gyanakvársra okot adó dolognak, és jelen levelébe foglalja szóról-szóra, minden csorbítás avagy hozzátétel nélkül, ameddig a kibocsátott levél tartalma, záradékai és pontjai rendben és törvényesen fennállnak, és az igazság előmozdítatik a ki-

adott levél erejével. Továbbá a helybenhagyásra méltó részekhez, az átengedéshez és adományozáshoz említett elfogadott dolgokhoz, melyek ugyanebbe a levélbe voltak foglalva, királyi beleegyezését és egyetértését adta és adja... Ezenkívül, minthogy elismert dolog, hogy Lőcse az említett malmot bizonyos éves díjért engedte át Spillenbergnak Sámuelnek, akarjuk és szigorúan megtiltjuk, hogy az idő előre haladtával a telek szokásos éves és egykor kikötött díját valamikor megemeljék, avagy nagyobb összeget akarjanak érte behajtani, de ugyanezen mostani díjjal úgy a jelenlegi, mint a későbbi, egymást követő földesurak elégedjenek meg, és meg kell védeniük és oltalmazniuk Spillenberget s utódait bármiféle keresettől, alkalmatlankodástól és megkárosítástól, és kötelesek őt a királyi kegy oltalma alatt tartani. Az uralkodó a jelen írás erejével adja ki ezt a kiváltságot, terjeszti ki azt és ad ki tilalmakat. Kelt Prágában, 1615. október 3. napján, német-római császárságának negyedik, magyar- és egyéb országai uralkodásának hetedik, csehországi uralkodásának pedig ötödik évében.”

Az európai hírű TEPLIC-korszak (1613-1885) kapcsán a nemzetközi és a magyar szakirodalom is egyértelműen azt igazolja, hogy 1613-ban már megvalósult Szepesváralján (Szepes vármegyében) a papírmalom alapítása az orvos ipartelepítő tevékenysége révén. Megítélésem szerint ez a magánalapítás Lőcse városának hozzájárulásával indulhatott meg, ám talán éppen a sikeres működése okán indokolt lehetett külön királyi privilégiumot is nyerni a működtetésére. Hain Gáspár „Lőcsei krónika” címet viselő könyve tanúsága szerint „1613-ban nemcsak a Szepességben, de egész Magyarországon elsőnek állított fel papírgyárat tekintetes Spillenbergnak Sámuel lőcsei orvos úr a Lőcséhez tartozó Tapolca községben.” (2). 1646-ban a Lőcsei Krónika a város jövedelemforrásai között a 48. pontban említette a papírmalmot, mint a város egyik jövedelemforrását, ami jól mutatta a híres orvos és filozófus üzleti érzékét (3). 1697-től a Spillenberg-család tulajdonából a kincstár tulajdonába ment át a papírmalom (4). 1697. augusztus 13-án Bécsben I. Lipót rendeletet adott ki a papírmalom birtokjogának Lőcse városa részére való biztosításáról (5). Ezt követően TEPLIC nem a Spillenberg-család, hanem Lőcse tulajdonát képezte. Szepesváralja a XVI-XVII. században a Szepesség egyik leggazdagabb települése volt, de ötször

égett le: 1885-ben a lakóházak nagy részével együtt semmisült meg szeszfőzdéje, gótikus temploma és a nevezetes papírgyár is.

Vállalkozása sikerét és közismertségét mutatja az a körülmény is, hogy Dessewffy József gróf 1818-ban írott levelében arról tájékoztatta Kazinczy Ferencet, hogy „A papírosra nézve Cornides azt mondá Windisch Ungarisches Magazin-jában, hogy Magyar Országban Szepes vármegyében a Teplitzkai volt a legelső papíros malom, 1613-ban felállította Spillenbergnak Sámuel Lőcsei Doctor.” (6).

Fényes Elek 1847-ben megjelentetett országot ismertető művében is megírta „Papirosmalom van Tepliczen”; és azt is, hogy Szepes vármegye zsepesszombati járásában fekvő „Teplicz, m. v. (mezőváros) egy szép és termékeny vidéken, a Poprád jobb partján. Papirosmalma 1613”-ban épült meg (7). A Vasárnapi Újság az 1861. október 20-án megjelentetett 42. számában Szepes vármegyét ismertetve felemlgette Spillenbergnak két és fél évszázaddal korábbi papírmalmának alapítását.

Századok múltán is felemlgettek Spillenbergnak Sámuel orvosdoktor papírmalom alapítási tetteit. Értékelve a fenti tényeket fontos rögzíteni, hogy páratlanul hosszú ideig volt képes eredményesen működni, a közművelődést szolgáló TEPLIC.

Felhasznált irodalom:

- (1) Országos Levéltár 37.220 filmtári doboz. A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii. Királyi Könyvek 6. kötet 550-553. o
- (2) Wagner, Carolus: *Analecta Scepusii Sacri et Profani*. II. kötet. Bécs, 1774. 22. o.; Bal Jeromos - Förstner Jenő - Kauffmann Aurél szerkesztésében Hain Gáspár: *Lőcsei krónika*. Lőcse, 1910-13. 150. o.;
- (3) Bal Jeromos - Förstner Jenő - Kauffmann Aurél szerkesztésében Hain Gáspár: *Lőcsei krónika*. Lőcse, 1910-13. 226. o.
- (4) Bogdán István: *A magyarországi papíripar története 1530-1900*. Bp., 1963. 92., 220. o.
- (5) Szepes megyei Történelmi Társulat évkönyve. 1904. 199. o.
- (6) Kazinczy Ferenc összes művei. Harmadik osztály. *Levelezés XVI*. kötet. Közveteszi dr. Váczy János. Bp., 1906. 171. o.
- (7) Fényes Elek: *Magyarország leírása*. II. Rész. Magyarországról részletesen. Nevezetesebb helyek. Pest, 1847. 267., 275. o.